

Når viden ikke længere slår rod i handling

Essay af Jørgen Vangsted

Jeg var i Kvikly for at hente koldskål. Det meste af dagen havde vi siddet i bådens salon, hvor der er skygge og køligt. Alligevel drev sveden af panden. Jeg sprang i havnen og legitimerede det ved at se til skruen, men det var en stakken kulde, og skruen havde det som forventet godt. På vejen hen til butikken gik jeg gennem parken vest for Aalborgs gamle spritfabrik, og sneg mig i skyggen af de høje popler. Selv om der kun er tre hundrede meter hen til Kvikly, nåede rygsækken at klistre sig fast til kroppen. Udenfor på gaden sad en krage og huggede hul på en pose nystegte pommesfrites. Som var smidt af et menneske.

Inde i butikken var der køligt. Først grøntsagsafdelingen hvor jeg gav mig god tid til at se på alt det jeg ikke skulle have og herefter langsomt hen til koldskålen. Så tilbage igen for at vælge de jordbær der så bedst ud. Det er en kæmpebutik og som regel hader jeg at handle ind i forbrugets og vækstens huler, hvor mennesker strømmer til som fluer på et kadaver. Det gør mig utilpas, og utilpasset flakser jeg rundt i butikken som en fugl fanget i udestuen, mens jeg skræmt kaster blikket fra den ene varegruppe til den anden. Som regel drejer det sig for mig om at komme ud i en fart. Men ikke i dag.

Udenfor igen. Nu sad kragen lidt på afstand af posen med en godbid, mens tre sølvmåger kæmpede om posens indhold. Snart vil papiret være det sidste der er tilbage fra det fejkøb det måtte have været. Det vil så blive liggende sammen med alt det andet der flyder efter mennesker.

Du var længe om det, sagde Kirsten. Hun skulle lige vide...

I radioen meldes der om en ekstrem hedebløge i Europa og varmere rekorder flere steder på Jorden, hvor tørke i forvejen er et problem. Men SAS-strejken er slut, fortæller journalisten med stor lettelse i stemmen. Endelig blev de enige. Til glæde for de mange feriehungrende mennesker. Angiveligt flyver vi mere end nogen sinde, og det er ikke fordi vi ikke kender konsekvensen af den mest CO₂-udledende transportform. Alle ved hvorfor der er ekstreme temperaturer, skovbrande og nedsmeltninger af gletsjere. Hans Joachim Schellnhuber kaldte det i en Informationsartikel for kognitiv dissonans. Bedre kan det vel ikke siges. Vi vil ikke være ved det, og ignorerer det, som var det en tigger på gaden.

Det virker alt sammen som en gigantisk kortslutning i den antropocæne tidsalder. Næsten tragikomisk har aktieanalytiker fra Sydbank, Jacob Pedersen, dagligt været på skærmen og fortalt om den "katastrofe" det er ved at udvikle sig til for SAS; strejken har kostet en milliard! Sjældent har journalister beskæftiget sig så intenst og indigneret med en strejke. Ikke engang sygeplejerskernes konflikt, der – ligesom lærernes i 2014 – de facto var frarøvet den danske model, kunne mobilisere så megen omtale.

Sammenhængen der bliver væk

Men politikerne har planer, der både kan hjælpe SAS og klimaet, og selv om det selvsagt er absurd og uden mening, passer det fint med det folkelige krav om, at alt skal forblive, som det altid har været. Væksten og forbruget fortsætter, så Jacob behøver derfor ikke at være bekymret for sine elskede flyaktier. Han tjener penge som aktieanalytiker, og ikke som en der bekymrer sig om klimaet. Og det er måske et af de steder, det går galt for os. Vi ser ikke det hele billede; man fastlægger sandheder i fagområder med forskellige agendaer.

Vi vil se flere af disse ekstreme vejr situationer. Det siger alle, der har forstand på konsekvenser af klimagas-udledninger. I dag skal man lede længe for at finde en, der fornægter klimaændringerne. Mennesker er i stor stil begyndt at migrere fra områder, som ikke længere kan bebos eller brødføde en befolkning. Her i landet har vi trods periodiske hedeølger stadig overskud nok til at fodre svin med dyrebart korn. Men når vi snakker om fødevarekrisen, er det alt sammen russernes skyld, og klimaflygtninge vil vi ikke have noget med at gøre. De er jo ikke, som ukrainere, fra vores del af kloden.

Ulighedens dilemma

Vi, der hører til de absolut rigeste i verden, forbruger mest. Vi føler det er en ret, der følger med et hårdt arbejdsliv eller med penge, der er tjent på opfindsomhed og kloge investeringer. I Danmark udleder vi gennemsnitlig 17 tons CO₂, men det fordeler sig proportionelt lige så ulige som indkomsterne. Vi har som udgangspunkt ikke samme handlemuligheder for at udlede mindre, og inflationen har skabt endnu flere, der har svært ved at få pengene til det basale forbrug til at strække. Leveomkostningerne er steget og gør det mærkbart at være fattig.

Den strukturelle ulighed udløser hermed to problemer. De fattige bliver fattigere, mens de rige stjæler af den fremtid der er tilbage. Politikerne taler om skattelettelser, varmetilskud og forhøjelse af kørselsgodtgørelser, hvilket i virkeligheden er benzin på den overophedede økonomi. Men enhver kan jo se, at den voldsomme efterspørgsel på varer skyldes bugnende konti hos mange mennesker. Alligevel er der ingen der tør tale om at beskatte de rige hårdere, selv om det med sikkerhed ville dæmpe efterspørgslen og dermed inflationen – og samtidig gavne klimaet og miljøet.

Og skade Putin.

Hele den vestlige verden er ramt af den samme syge. USA i en sådan grad, at der kan blive tale om endnu flere i dyb fattigdom. En klimaforsker sagde forleden, at vi mennesker har to valgmuligheder: Enten handler vi kollektivt for at bremse klimaændringerne, eller også begår vi kollektivt selvmord. Udsigterne er ikke lyse. Når den mest forurenende nation, målt pr. indbygger, ikke kan finde politisk flertal for en klimaplan, giver et højt bruttonationalprodukt kun handlemuligheder for dem der har penge nok, og ligesom herhjemme fastholdes strukturer, der tjener de rige bedst, mens klimaet og de fattigste taber.

En slentretur på havnen i Aalborg viser denne uligheds grimme ansigt. Ved kajkanten ligger en 50 fods Princess. En motorbåd til en pris i omegnen af 6 millioner kr. Slet ikke noget særsyn længere. Her udstilles en voldsom forskel på købekraften, med et næsten vulgært forbrug som afledt virkning. Lystbådenes størrelse fortæller ikke blot historien om et gigantisk ressourceforbrug og CO₂-udledning alene til produktion af fartøjet. Men hertil kommer driften, hvor to store motorer let fortærer over 100 liter diesel i timen. 10 – 15 gange så meget som en almindelig middelklassebåd.

Og hvad gør vi

En løsning kunne være at forbyde et sådan forbrug, men det ligger fjernt fra vores frihedstænkende kultur. På den anden side skal vi være bevidste om, at hvis vi samlet skal spare 70 % på udledningerne – og det skal vi! - vil uligheden blive særdeles mærkbar for store dele af middelklassen og nedefter, hvis et elitært overforbrug fortsat skal være tilladt. Selv i Danmark vil det kunne få populismen til at vise sit grimme ansigt. Endnu værre vil det gå i andre vestlige lande, hvor fattigdommen grænser til sult for rigtig mange.

En anden løsning er selvfølgelig at hæve topskatten og overførselsindkomsterne. Denne lighedsskabende model har været anvendt i Danmark før, men er gennem nullerne blevet slemt udhulet af indkomstgrænser, fradrag og manglende pristalsregulering. Det skal kunne betale sig at arbejde, hed det og hedder det stadig, selv om det i virkeligheden altid har kunnet betale sig at arbejde de steder, hvor der ikke er tale om underbetaling. Herefter skal man afgiftbelægge de varer, som er belastende for klima og miljø og tilskynde til et andet og mere bæredygtigt forbrugsmønster.

En tredje løsning kunne være et kvotesystem. Selv om det virker utrolig bureaukratisk, burde det kunne gennemføres i en digitaliseret verden som vores. Men hvordan vil den stærkt overforbrugende del af befolkningen reagere, hvis deres privilegier på den måde forsvinder? En flyrejse vil gøre et kæmpe indhug i CO₂-budgettet, der ved en 70% reduktion vil betyde, at vi alle har ca. 5 tons at bruge af. Eliten vil sikkert ikke nøjes med at true vores valuta. Nogen vil straks flytte til andre lande, hvis det egennyttige på den måde fjernes fra demokratiet. Hermed har vi endnu et strukturelt element, der skaber en politisk blokering for at handle. Det til trods for at et kvotesystem med stor sandsynlighed vil sætte ekstra skub i kreativiteten for at mindske udledningerne.

Det skal komme nedefra

Koldskål med jordbær gør godt i varmen. Men snart er vi 8 milliarder mennesker på Jorden, og hvis alle skal have råd eller adgang til koldskål, vil klimaet blot blive endnu varmere. Med det som eksempel forstår jeg, at vi må finde nye måder at leve på. Kød og mælkeprodukter giver store udledninger af klimagasser og beslaglægger alt for meget landbrugsland til dyrefoder. Men hvem siger det bliver et lorteliv, fordi vi skal nedsætte forbruget af animalske produkter, køre mindre i bil, cykle eller gå langt mere, opslide eller genbruge tøj i stedet for at købe nyt, vedligeholde i stedet for at købe og bygge nyt, bo på et mindre areal for at spare varme, tage kortere bade, undgå madspild...?

Det er selvfølgelig ikke let. På en måde lige så svært som at holde op med at ryge - for helbredets skyld - og selv om det ikke gjorde nogen forskel for mig, er jeg alligevel glad for beslutningen. Det var en pest for børnene og forblev et grimt ar i samvittigheden. Og det lykkedes til sidst.

Som menneske har jeg et valg mellem at gøre alt hvad jeg kan eller kandidere til kujon. Før i tiden troede jeg på, at tekniske fix ville løse alle klima- og miljøproblemer. Det tror jeg ikke længere. Jeg tror heller ikke længere på de politiske beslutninger, der er truffet for at vende udviklingen. Det vil ikke komme til at virke før det er for sent. Vi må starte med os selv.

Jeg må starte...!

Vi sad og nød koldskål og jordbær, i den ulidelige varme, og blev enige om det næste træk: Vi nedsætter forbruget af animalske produkter. Når det kommer til stykket er det heller ikke sundt med alle de pølser, siger Kirsten.